

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ДЕРЖАВНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

© Вермінська О.М., 2011

Досліджено роль держави в управлінні інноваційним розвитком регіонів на сучасному етапі, систему та рівні державного управління інноваційною діяльністю в Україні, виявлено проблеми пасивності регіонів щодо впровадження інновацій та запропоновано шляхи удосконалення державної регіональної інноваційної політики.

Ключові слова: державна інноваційна політика, регіональний інноваційний розвиток, фінансування інноваційного розвитку.

MANAGEMENT INNOVATION PROCESS AT NATIONAL AND REGIONAL LEVELS

The role of the state in a management innovative development of regions on the modern stage, system and levels of state administration innovative activity is investigational in Ukraine, the problems of passivity of regions are educed in relation to introduction of innovations and the ways of improvement of public regional innovative policy are offered.

Keywords: state innovation policy, regional innovation development, financing innovative development.

Постановка проблеми. Основою економічного розвитку держави є ефективна інноваційна політика, яка забезпечує підтримку наукових досліджень, взаємозв'язок між наукою та економікою, ринкові умови залучення інвестицій в інноваційний розвиток. Ефективна інноваційна політика держави повинна реалізовуватися як на національному, так і на регіональному рівнях. Це політика, що поєднує державні, регіональні, міжрегіональні інтереси, інтереси учасників інноваційного процесу в окремому регіоні, враховує світовий досвід участі держави у формуванні регіональної інноваційної політики, а також характерні для України особливості економіки. Інноваційний розвиток підприємництва у регіонах є особливо актуальним питанням, адекватне вирішення якого є запорукою економічного зростання України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями регіонального інноваційного розвитку займалися багато науковців, серед яких: З.С. Варналій, Н.Ю. Гладинець, Н.В. Дронова, Л.О. Птащенко, О.Б. Жихор, О.М. Мельник та інші.

Науковці не дійшли єдиної думки щодо ролі держави в регулюванні інноваційних процесів на регіональному рівні. Більшість з них вважають, що роль держави в інноваційному розвитку регіону є провідною та вирішальною, деякі переконані, що регіонам потрібно надати більшу самостійність під час прийняття рішень щодо використання власного інноваційного потенціалу. Н.Ю. Гладинець переконана, що до того часу, поки держава не надасть більше повноважень регіонам не лише у формуванні їхньої ресурсної бази, але й прийнятті рішень із створення системи відповідальності за прийняті рішення, а регіональні органи влади будуть покладатися виключно на вказівки державних органів в інноваційній сфері і реалізовувати не завжди науково та економічно обґрунтовані проекти, держава не зможе вийти на той рівень інноваційного розвитку, який закладений у її директивах [4, с. 109].

Зважаючи на особливості розвитку підприємництва та економіки України, актуальною є думка Н.В. Дронової про те, що в основі моделі регіональної інноваційної політики держави повинні поєднуватись як принцип вільної конкуренції та повної автономії підприємництва, так і пріоритетність певних галузей та технологій, які потребують розвитку і вдосконалення [5, с. 125]. Однак формування в Україні інноваційної моделі розвитку регіонів потребує сприяння держави у створенні та підтримці інноваційної інфраструктури [7, с. 28]. Одним із стратегічних завдань інноваційної політики розвитку регіонів має бути обґрунтоване впровадження інновацій у депресивних, проблемних і слаборозвинених регіонах для активізації їхнього соціально-економічного зростання [6, с. 118].

З.С. Варналій наголошує, що державна регіональна політика є невід’ємною складовою політики держави, спрямованої на організацію території країни відповідно до державної стратегії розвитку [3, с. 28]. Регіональна політика передбачає вирівнювання неоднорідності у економічному, ресурсному, соціальному, географічному аспектах, тому під час формування регіональної політики повинні бути враховані особливості та інтереси кожного регіону. Однак проведені дослідження науковців свідчать про існування такої проблеми інноваційного розвитку регіонів України, як диспропорційність у фінансуванні. Переважну частину бюджетних коштів спрямовують у регіони, де зосереджена більшість промислових підприємств [8, с. 226]. Така державна інноваційна політика не сприяє диференціації структури виробництва, рівномірності розвитку територій, рівномірності розташування виробництва.

Для ідентифікації проблем інноваційної пасивності регіонів та їх вирішення детальнішого вивчення потребують питання щодо процесу державного управління інноваційним розвитком в Україні, завдань суб’єктів інноваційної політики на кожному з рівнів управління, існуючої політики держави у фінансуванні інноваційної діяльності регіонів.

Цілі статті. Мета роботи – визначити роль і місце держави в управлінні інноваційним розвитком регіону, зокрема вивчити процеси державного управління інноваційною діяльністю, а також виявити проблеми, що стримують впровадження інновацій у регіонах та пошук шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова практика виділяє дві моделі державної інноваційної політики:

Ї ринкова модель з елементами державного сприяння (США, Велика Британія та інші країни Західної Європи);

Ї централізована модель управління інноваційним процесом, що відбувається у ринковому середовищі та культивується і підтримується державою (Японія, Франція, Китай, Росія).

Вважаємо, що для України є характернішою друга модель державної інноваційної політики, адже держава розробила і застосовує істотні важелі впливу на регіональний інноваційний розвиток (зокрема, програмування інноваційного розвитку регіону на основі затвердження пріоритетних інноваційних проєктів, їх централізоване фінансування, міжбюджетне регулювання, а також вплив на формування інвестиційного клімату у регіонах через фінансову та податкову політику держави). Однак, враховуючи те, що Україна є країною з перехідною економікою, яка характеризується певною незбалансованістю, хаотичністю економічних процесів, роль і місце держави в управлінні економічним розвитком регіонів на цьому етапі розвитку є особливо важливим та вирішальним.

Відповідно до закону України “Про інноваційну діяльність” [1], головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку і використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних, екологічно-чистих, безпечних, енерго- та ресурсоощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

В Україні державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом [1]:

- 1) визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- 2) формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- 3) створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- 4) захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- 5) фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- 6) стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- 7) встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- 8) підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Державне управління інноваційним розвитком в Україні пропонуємо умовно поділити на три рівні:

I рівень – формування державної інноваційної політики – найвищий рівень управління, на якому визначаються основні засади, принципи державної політики у сфері інноваційної діяльності, пріоритетні напрями інноваційного розвитку. Основні суб'єкти інноваційної політики цього рівня управління: Верховна Рада України та Комітет з питань науки та освіти, підпорядкований Верховній Раді України.

Верховна Рада України як вищий законодавчий орган визначає єдину державну політику у сфері інноваційної діяльності, створює законодавчу базу для цієї сфери, затверджує пріоритетні напрями інноваційної діяльності, загальнодержавні програми економічного, науково-технічного розвитку, у межах ДБУ визначає обсяг асигнувань для фінансової підтримки інноваційної діяльності. У структурі ВРУ цими питаннями займається окремий комітет – Комітет з питань науки та освіти. Комітет здійснює законопроектну роботу, а також підготовку, попередній розгляд питань, зарахованих до повноважень ВРУ, виконання контрольних функцій у таких сферах: освіта, наука, науково-технічна діяльність; правовий статус та соціальний захист наукових і науково-педагогічних працівників; інноваційна діяльність, розвиток високих технологій; інтелектуальна власність; організація підготовки висновків щодо наукового рівня загальнодержавних програм науково-технічного розвитку.

II рівень – реалізація інноваційної політики держави, основи якої закладені на I рівні управління. Ключовий суб'єкт – Кабінет Міністрів України, до компетенції якого належить: здійснення державного управління та забезпечення реалізації державної політики; підготовка та подання ВРУ пропозицій щодо пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки виконання інноваційних проектів через спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи; здійснення заходів щодо реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; сприяння створенню ефективної інфраструктури тощо.

Під егідою КМУ над реалізацією інноваційної політики працюють такі основні структури:

Ø Національна академія наук України, створена для сприяння розвитку та інтеграції науки, освіти та виробництва в Україні, організації, проведення та координації наукових досліджень, виконання на світовому рівні фундаментальних та прикладних досліджень на пріоритетних напрямках науки та посилення впливу їх результатів на інноваційний розвиток економіки, освіти та культури України. Крім того, НАНУ бере участь у формуванні державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

Ø Державний комітет України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку, який здійснює заходи щодо розвитку наукового і науково-технічного потенціалу України, удосконалює мережу науково-дослідних установ, створює умови для збереження, розвитку і використання інноваційного потенціалу, розбудови інфраструктури тощо.

Ø Державне агентство України з інвестицій та розвитку, метою створення якого є сприяння залученню інвестицій, забезпечення підвищення вітчизняного потенціалу з експорту продукції,

стимулювання вітчизняного виробництва продукції. Агентство під своїм керівництвом має Державну інноваційну фінансово-кредитну установу та ДП «Національний центр впровадження галузевих інноваційних програм». Наданням фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також сприяння залученню вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку національної економіки належить до повноважень Державної інноваційної фінансово-кредитної установи. ДП «Національний центр впровадження галузевих інноваційних програм» розробляє та впроваджує інноваційні програми, сприяє розвитку інноваційної інфраструктури, надає суб'єктам підприємницької діяльності та громадянам послуги, зокрема виробничі, консалтингові, правові, інформаційні.

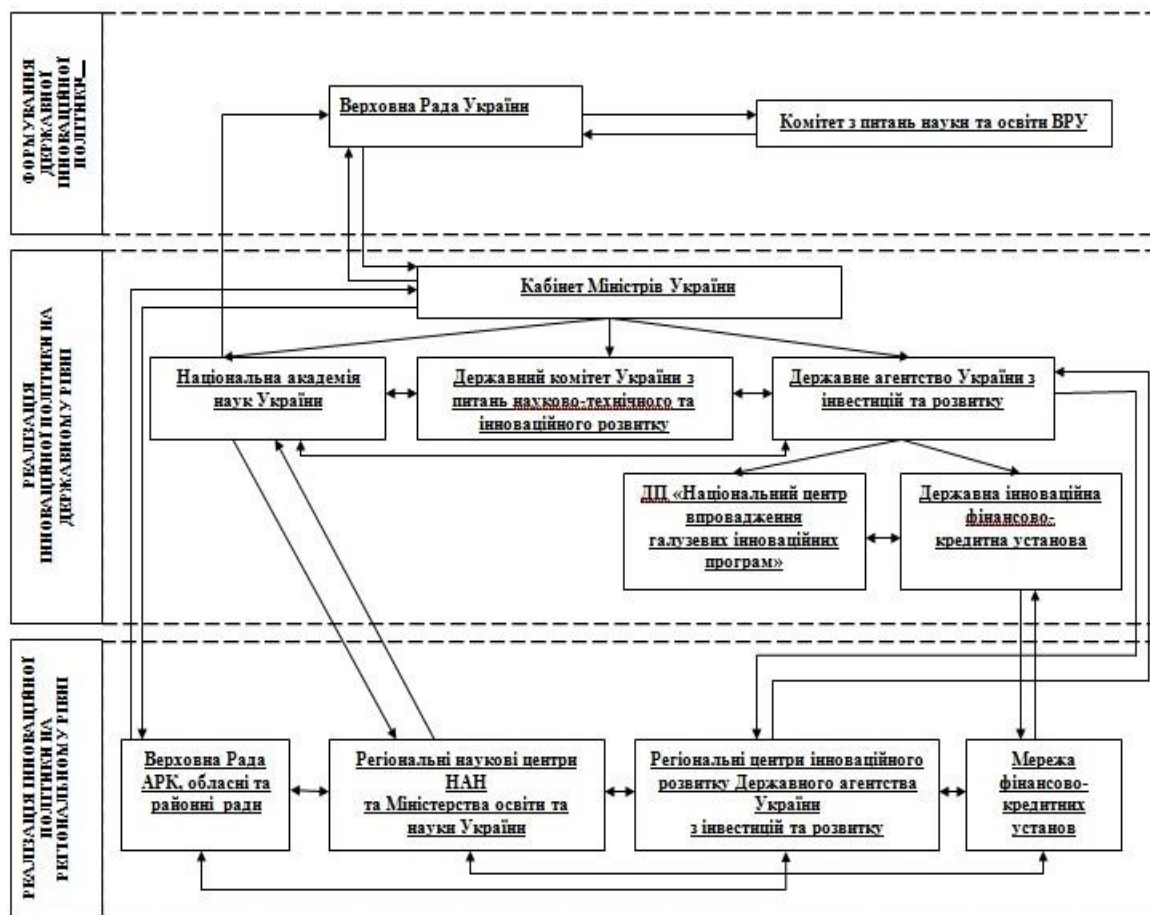

Рис. 1. Державне управління інноваційною діяльністю в Україні

III рівень – реалізація політики держави у сфері інноваційної діяльності на регіональному рівні, учасниками якої є Верховна Рада АРК, обласні, районні ради, а також регіональні наукові центри НАН та Міністерства освіти та науки України, регіональні центри інноваційного розвитку Державного агентства України з інвестицій та розвитку та мережа фінансово-кредитних установ ДІФКУ.

На цьому рівні провідна роль належить Верховній Раді АРК, обласним та районним радам, які затверджують регіональні інноваційні програми, що кредитуються з відповідних бюджетів, визначають кошти бюджетів для фінансової підтримки регіональних інноваційних програм, делегують повноваження обласним та районним адміністраціям щодо фінансування регіональних інноваційних програм у межах виділених у цих бюджетах коштів, а також здійснюють контроль за фінансуванням регіональних інноваційних програм за кошти бюджетів.

Регіональні наукові центри НАН та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України беруть активну участь у забезпеченні інноваційного розвитку господарського комплексу регіону,

організації широкого використання у регіоні високоефективних наукових розробок учених України, здійснюють просвітницьку діяльність, сприяють підвищенню інтелектуального потенціалу регіону.

Регіональні центри інноваційного розвитку Державного агентства України з інвестицій та розвитку проводять аналіз інноваційного потенціалу та забезпечення наукової та іншої підтримки впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіону.

Як бачимо, в Україні формально достатньо розвинена державна система управління інноваційною діяльністю. Виконання визначених законодавством функцій суб'єктами державної інноваційної політики на кожному рівні управління теоретично мало б забезпечити Україні та регіонам стійкий та перспективний інноваційний розвиток. Однак існування низки проблем в організації та реалізації державних, регіональних, інших інноваційних програм та проектів створюють як зовнішні, так і внутрішні бар'єри щодо інноваційного розвитку. Переважно це проблеми недосконалості законодавства в інвестиційній сфері, фінансового забезпечення інноваційних програм та неефективного використання коштів, недостатньо сформованої системи інформаційного забезпечення та стимулювання інноваційної діяльності тощо.

Важливою складовою інноваційної політики є державне фінансування інноваційної діяльності у регіонах. Регіони України відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку. Метою державної регіональної політики, згідно з Концепцією державної регіональної політики, є "створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування" [2].

За даними статистики, фінансування інноваційної діяльності в Україні за регіонами здійснюється нерівномірно. Лідерами державного фінансування є м. Київ, Львівська, Дніпропетровська та Харківська області (таблиця). Для фінансування інноваційного розвитку цих регіонів спрямовується 79–85 % від усіх коштів, виділених у Державному бюджеті на інноваційну діяльність в Україні.

Фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2007 – 2009 рр.

Рік	Обсяги фінансування інноваційної діяльності, тис. грн					Частка фінансування м. Києва, Львівської, Дніпропетровської та Харківської областей у загальній сумі бюджетного фінансуванні інноваційної діяльності, %
	м. Київ	Львівська область	Дніпропетровська область	Харківська область	Загалом бюджетне фінансування	
2007	12707,7	49634,6	29747,4	22549,7	144800	79,17
2008	77311,2	7155,9	152252,4	52021,2	336900	85,71
2009	28887	4025,5	39354,4	29347,1	127000	80,01

Примітка. Розраховано за даними Державного комітету статистики України.

Деякі з регіонів України (Волинська, Луганська, Хмельницька, Чернівецька, м. Севастополь) за період 2007 – 2009 рр. не отримали коштів з Державного бюджету для підтримки та розвитку інноваційної діяльності. Така ситуація не сприяє рівності регіонів у соціально-економічному розвитку, адже підтримка інноваційного розвитку регіону – це підвищення інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності регіональних підприємств, нові робочі місця, збільшення обсягів виробництва, а отже, і приріст валового регіонального продукту.

Вважаємо, що реалізація Концепції повинна координуватися на державному рівні, завдяки системному підходу до розвитку регіонів, урахування специфіки окремого регіону, і як результат – запровадження ефективної для кожного регіону інноваційної політики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Управління інноваційними процесами та їх стимулювання на державному та регіональному рівнях є важливою умовою економічного розвитку країн з перехідною економікою, для України зокрема. В Україні розроблено модель державного управління інноваційною діяльністю, однак реалізація інноваційної політики не приносить бажаних результатів. Як наслідок – зниження інноваційної активності підприємств, гостра нестача коштів для фінансування інноваційної діяльності, значні диспропорції у державному фінансуванні інноваційного розвитку регіонів, зниження інноваційного потенціалу регіонів.

Ефективна державна регіональна інноваційна політика передбачає такі умови:

1. Корегування завдань та функцій органів виконавчої влади під час реалізації інноваційної політики з метою уникнення дублювання, забезпечення чіткого розподілу повноважень.
2. Врахування специфіки, регіонів під час формування державної інноваційної політики.
3. Вирівнювання регіональних диспропорцій, системний підхід під час державного фінансування інноваційної діяльності.
4. Державна підтримка, участь та сприяння розвитку інноваційної інфраструктури регіонів.
5. Створення сприятливого інвестиційного клімату та бізнес-середовища у регіонах, удосконалюючи податкову, фінансову, інвестиційну політику України.
6. Формування тісних регіональних, міжрегіональних, внутрішньорегіональних взаємозв'язків між наукою, інноваціями та підприємництвом.
7. Участь держави на початковій (найризикованішій та невизначеній) стадії стратегічних інноваційних проєктів регіонів з подальшою передачею їх у власність інвесторів.

Удосконалення державної інноваційної політики дасть змогу державі ефективніше впливати на розвиток інноваційної діяльності регіонів відповідно до пріоритетних інноваційних напрямів розвитку України.

Подальших досліджень потребує вивчення ролі, проблем та особливостей розвитку ринку довгострокового банківського кредитування інноваційної діяльності в Україні.

1. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р. № 40-IV.
2. Указ Президента України “Про Концепцію державної регіональної політики” від 25.05.2001 р. № 341/ 2001.
3. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с. [електронний ресурс: <http://www.niss.gov.ua/book/Varnalij/index.htm>].
4. Гладинець Н.Ю. Тенденції та напрями вдосконалення регіональної інноваційної політики в Україні [текст] / Н.Ю. Гладинець // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.13. – С. 105–111.
5. Дронова Н.В. Вплив зарубіжного досвіду на формування регіональної інноваційної політики України [текст] / Н.В. Дронова // Вісник Донецького університету економіки та права. – 2009. – № 1. – С. 120–126.
6. Жихор О.Б., Мельник О.М. Типологія регіонів України за інноваційною проблемністю [текст] / О.Б. Жихор, О.М. Мельник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.10. – С. 117 – 123.
7. Птащенко Л.О., Кущик О.М. Державна регуляторна політика щодо інноваційної діяльності регіонів України [текст] / Л.О. Птащенко, О.М. Кущик // ПолтНТУ. – 2009. – Економіка та регіон. – № 1 (20). – С. 27–30.
8. Ярошевич Н.Б. Пріоритети бюджетного фінансування інноваційного розвитку в регіональному розрізі [текст] / Н. Б. Ярошевич, В.М. Троцюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7 – С.224–228.
9. <http://www.ukrstat.gov.ua> (Державний комітет статистики України).
10. www.in.gov.ua (Державне агентство України з інвестицій та розвитку).